

Bogdan FERDEK, Wiktor TROJNAR (red.), *Via benedicta. Warsztat naukowy Josepha Ratzingera – Benedykta XVI*, Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu, Wrocław 2019, ss. 208.

Książka zbiera i przedstawia rezultaty badań zrealizowanych w ramach projektu badawczego, którego nazwa widnieje w tytule, sfinansowanego z dotacji przyznanej przez Ministerstwo Kultury i Szkolnictwa Wyższego w 2018 r. Papieskiemu Wydziałowi Teologicznemu we Wrocławiu na utrzymanie potencjału badawczego. Projekt został zrealizowany w ramach seminarium doktoranckiego II Katedry Teologii Dogmatycznej. Opiekę nad nim sprawował ks. prof. dr hab. Bogdan Ferdek, dyrektor Instytutu Teologii Systematycznej i Duchowości. Publikację tej książki poprzedziło wydanie w 2018 r. pracy zbiorowej *Canon Romanus jako locus theologicus. Dogmat w liturgii mszy świętej*, zadedykowanej i wręczonej Benedyktowi XVI z okazji jego 90. urodzin.

Wstęp (s. 7-10), podpisany przez obydwu redaktorów, którymi są ks. prof. Bogdan Ferdek oraz ks. mgr Wiktor Trojnar, nawiązuje do prapoczątków *Universitas litterarum Vratislaviensis*, powstałej w 1811 r. z połączenia Akademii Leopoldyńskiej i frankfurdzkiego Uniwersytetu Viadrina. Na nowej uczelni utworzono wtedy dwa wydziały teologiczne, a mianowicie Wydział Teologii Katolickiej i Wydział Teologii Ewangelickiej. Być może atmosfera istniejąca obecnie na Uniwersytecie Wrocławskim, uznającym siebie za kontynuatora tamtej uczelni, gdzie jednak nie ma wydziału teologicznego, sprawia, że redaktorzy bronią naukowego charakteru teologii, konkludując: „Trzeba raczej podjąć próbę ukazania pożytku, jaki niesie za sobą teologia, będąca w pełnym znaczeniu tego słowa nauką” (s. 7). Dla ścisłości należy zaznaczyć, że w swoim czasie istniały możliwości włączenia studiów teologicznych we wrocławskie struktury uniwersyteckie, ale – z różnych względów – nie zostały wykorzystane. Dzisiaj pozostaje postulować większe zbliżenie Papieskiego Wydziału Teologicznego i Uniwersytetu Wrocławskiego, które skutkowałoby obustronną życzliwością i współpracą tam, gdzie jest ona zasadna i potrzebna. Czytamy również: „Celem niniejszej publikacji jest ukazanie metody właściwej dla teologii. Przewodnikiem na tej drodze będzie Joseph Ratzinger – Benedykt XVI, którego twórczość jest sumą teologiczną na miarę przełomu tysiącleci. Jego

potęga intelektu a zarazem pokorna pobożność sprawiają, że droga, którą podąża jest prawdziwie błogosławiona – *via benedicta*” (s. 9). Redaktorzy są świadomi, że to piękne określenie pojawiło się w tytule trzytomowej monografii ks. prof. Jerzego Szymika (*Theologia benedicta*, Katowice 2016), a rozmaite aspekty metody teologicznej papieża-emeryta były również podejmowane w kilku znaczących przyczynkach innych autorów.

Trzon książki stanowią trzy zasadnicze części. Pierwsza (s. 11-110), opatrzona tytułem *Logos*, wyraża i sankcjonuje przekonanie, że centrum chrześcijańskiej wiary w Boga, wyznawanego jako Ojciec, Syn i Duch Święty, stanowi pojęcie Logosu. Na tę część składa się pięć artykułów: *Via biblica* (ks. mgr Przemysław P r z y ś l a k), *Via patristica* (ks. dr Julian N a s t a ł e k), *Via liturgica* (dr Paweł B e y g a), *Via auctoritatis Ecclesiae* (ks. mgr Wiktor T r o j n a r) i *Via artis* (ks. mgr Jacek N o w a k SDS). Taki układ jest ze wszech miar trafny. Poszczególne przyczynki z jednej strony nawzajem się uzupełniają, a z drugiej wytyczają nowe horyzonty badawcze. Ukazują, że metoda teologiczna J. Ratzingera – Benedykta XVI opiera się 1. na słowie Bożym zawartym na kartach Pisma Świętego; 2. nauczaniu Ojców Kościoła i pisarzy wczesnochrześcijańskich jako prawdziwych filarów Kościoła i wiary ożywiającej Kościół; 3. treści i znaczeniu liturgii jako miejsca spotkania z Bogiem i owocnego doświadczenia Go; 4. wierze Kościoła z jej prawdami wyrażonymi jako dogmaty stanowiące normatywne i stale aktualizowane źródło poznania teologicznego; 5. sztuce jako wysublimowanym sposobie wyrażania prawdy o Bogu. Trudno wartościować wymienione teksty, wszystkie bowiem są związane i z konieczności – ograniczone. Przykładowo, w tekście *Via biblica* nie dość mocno został zaakcentowany silny nacisk papieża-emeryta na chrystologiczny dynamizm Starego Testamentu, którego apogeum stanowi przekonanie, że jeżeli Stary Testament nie mówi o Chrystusie, nie jest dla nas, chrześcijan, Biblią. W odniesieniu do każdego przyczynku możnaby mnożyć rozmaite postulaty, ale znacznie lepiej jest zauważyć i docenić wiedzę i entuzjazm młodych wrocławskich teologów. Na szczególnie wyróżnienie zasługuje tekst poświęcony teologii liturgii chrześcijańskiej, który napisał P. Beyga. Ukazując jej istotę, a także wybrane aspekty myśli J. Ratzingera oraz przyjętą przez niego metodę badań i jej implikacje ekumeniczne, autor trafnie wydobywa oryginalność i aktualność refleksji uwzględniającej relacje liturgiczne i dogmaty chrystologiczne. Podobnie wysoko należy ocenić tekst ks. J. Nowaka na temat piękna i sztuki jako istotnej podstawy formującej, wzbogacającej i „rektyfikującej” uprawianie teologii i pracę teologów.

Część druga (s. 111-170) zatytułowana *Dialog*, wyrasta z przekonania, że „prawdę poznaje się zawsze na drodze dialogu, gdyż to właśnie prawda jest jego podstawowym celem i uzasadnieniem” (s. 10). Redaktorzy mają na myśli rzeczowo i sumiennie prowadzony dialog ekumeniczny i międzyreligijny, ale rzeczywistość bywa daleka od ideału. Jednym ze znamion dialogowej aktywności części przedstawicieli współczesnego Kościoła katolickiego jest swoista dialogomania, a nawet dialogolatria, której skutek stanowi zawieranie różnych teologicznych kompromisów. Na tym tle tym pilniejszą staje się potrzeba rzetelnego przybliżenia nauczania Benedykta XVI, które spotykało się, również w Polsce, z kontestacją i sprzeciwami. W tej części znajdujemy dwa teksty: *Via oecumenica* (ks. lic. Krzysztof W o l n i c a) i *Via apologetica* (ks. lic. Dariusz K u l i Ń s k i). Pierwszy z nich jest o tyle interesujący, że autor to duchowny Kościoła Ewangelicko-Methodystycznego. Ujmując wybrane aspekty teologii i dialogów ekumenicznych, o których mowa w publikacjach J. Ratzingera – Benedykta XVI, ks. Wolnica eksponuje „wertikalny” wymiar jego metody ekumenicznej: „Jedność chrześcijan pochodzi «z góry», a jej jedynym źródłem jest jedność Ojca z Synem. Dlatego chrześcijańska jedność jest uczestniczeniem w jedności Bożej Trójcy” (s. 142). Dobitne uwypuklenie teologicznych wymiarów ekumenizmu jest konieczne wobec częstej pokusy horizontalizacji wzajemnych kontaktów, polegającej na sprowadzaniu ich wyłącznie do „braterskich spotkań”, z których wszyscy uczestnicy wychodzą jednakowo zadowoleni. Natomiast ks. Kuliński, kapłan diecezji kaliskiej, kompetentnie omawia metodę teologiczno-fundamentalną, pokazując jak niezbędne jest, wbrew wszystkim uprzedzeniom i redukcjonizmom, przenikanie się oraz uzupełnianie rozumu i wiary. Na koniec przypomina on słowa Benedykta XVI z homilii wygłoszonej 10 września 2006 r. w Monachium: „Wszystkie odpowiedzi, które nie sięgają aż do Boga, są za krótkie” (s. 166).

Ratio – brzmi tytuł trzeciej części (s. 171-208), która porusza zagadnienie prawdziwie naukowej racjonalności. Obejmuje dwa teksty: *Via rationalis* (dr Agnieszka Ł o z a) i *Via philosophica* (ks. prof. Bogdan F e r d e k). Autorka pierwszego wykazuje, że rozum i racjonalność w ujęciu J. Ratzingera są pojmowane zupełnie inaczej niż wśród myślicieli deklarujących ateizm. Czytamy: „Wystąpienie rozumu przeciwko religii skutkuje wystąpieniem rozumu przeciwko samemu sobie, pozbawieniem rozumu rozumności, uwikłaniem go w sprzeczności i paradoksy. Skutkuje też zanegowaniem prawdy i istnienia jednego, ostatecznego sensu rzeczywistości. W tym kontekście każda filozofia jawi się jako bezsensowna i nieprzydatna” (s. 175).

Następuje egzemplifikacja *via rationalis*, poruszająca kwestię istnienia prawdy, spór o racjonalność wiary, refleksję nad wspólną płaszczyzną dla wierzących i niewierzących, a także – bardzo cenne! – paragrafy „Kościół zainfekowany oświeceniowym duchem” oraz „Naturalne prawa moralne”. Drugi autor, a zarazem jeden z redaktorów książki, omawia filozoficzne fundamenty metody J. Ratzingera, a ilustrując je kilkoma wybranymi przykładami, zaczyna od dogmatu trynitarne. Jeden z przedłożonych wniosków brzmi: „Stosowana przez Ratzingera metoda personalistyczna jest otwarta na różne metody cząstkowe, jednak pośrednictwo filozofii w tej metodzie czyni ją metodą właściwą dla teologii” (s. 206).

Po każdym tekście umieszczono streszczenie w języku polskim i angielskim oraz bardzo pożyteczną bibliografię. Książka została pięknie wydana, a starannie zaprojektowana okładka zachęca do zainteresowania się nią i lektury. Na podkreślenie i pochwałę zasługuje fakt, że stanowi dzieło młodych autorów, którzy zostali odpowiednio przygotowani i zmotywowani do podjęcia ambitnych badań. Jest to publikacja wartościowa, powiększająca liczbę tych, które poświęcono opracowaniu i porządkowaniu myśli teologicznej papieża z Niemiec. Należy ją polecić przede wszystkim gronu młodych polskich teologów, by lepiej tę genialną myśl poznawali i poszli w ślady wrocławskich kolegów podejmując równie ambitne wyzwania i projekty badawcze.

ks. Waldemar Chrostowski, Warszawa

Janusz BUJAK, *Trynitarne i antropologiczne aspekty mariologii włoskiej po Soborze Watykańskim II*, Uniwersytet Szczeciński. Rozprawy i Studia. T. (MCXXVIII) 1054, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2019, ss. 374.

Ksiądz Janusz Bujak jest prezbiterem diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej. Po ukończeniu Wyższego Seminarium Duchownego w Koszalinie przyjął w 1992 r. święcenia kapłańskie. W latach 1994-1999 studiował teologię dogmatyczną na Wydziale Teologicznym Papieskiego Uniwersytetu Gregoriańskiego w Rzymie. Centrum zainteresowań naukowych ks. J. Bujaka w czasie studiów rzymskich „wyzaczył” dialog ekumeniczny Kościoła rzymskokatolickiego z innymi Kościołami i wspólnotami eklezjalnymi. Skoncentrował się wtedy na szczególnie trudnym dialogu katolicko-prawosławnym,